

PRAVILA OZIROMA KODEKS RAVNANJA IN VEDENJA ZA IZVAJALCE IZOBRAŽEVANJA IN USPOSABLJANJA V SLOVENSKI VOJSKI

REGULATIONS OR CODE OF CONDUCT AND BEHAVIOUR FOR THE PROVIDERS OF EDUCATION AND TRAINING IN THE SLOVENIAN ARMED FORCES

Professional article

Povzetek Junija 2009 je Slovenska vojska (SV) dobila Kodeks vojaške etike. Dokument vsebuje načela, vrednote in zahteve, ki so značilni za vojaški poklic ter usmerjajo vedenje in ravnanje pripadnikov SV ter pri njih spodbujajo razvoj tistih osebnostnih in strokovnih lastnosti, ki zagotavljajo uspešno opravljanje vojaškega poklica. Med temeljnimi elementi, ki omogočajo izpolnjevanje poslanstva SV, sta kakovostno izobraževanje in usposabljanje. Izvajalci izobraževanja in usposabljanja (IU) so zavezani k doseganju najvišjih standardov usposobljenosti in tudi k spoštovanju vrednot, ki uravnavajo medsebojne odnose udeležencev. Prva zahteva je v didaktičnih načelih in aktualnem konceptu IU, druga pa je vsebina pravil ravnanja za izvajalce tega procesa. Izvajalci IU jih morajo usvojiti oziroma ponotranjiti in skladno z njimi tudi ravnati. Po Kodeksu vojaške etike in Kodeksu ravnanja javnih uslužbencev, ki usmerjata vedenje ter ravnanje zaposlenih v SV, je zato treba oblikovati in sprejeti še posebna, z dokumenti o človekovih pravicah in s splošnimi pravili poklicne etike podprta pravila oziroma kodeks za področje vojaškega izobraževanja in usposabljanja, ki sta med pomembnejšimi prvinami zagotavljanja kakovostne pripravljenosti vojaških oseb.

Ključne besede *Vrednote, načela, izvajalci izobraževanja in usposabljanja, poklicna etika.*

Abstract In June 2009, the Slovenian Armed Forces received a Code of Military Ethics. The document contains principles, values and demands characteristic of the military profession, which provide guidelines for the behaviour and conduct of SAF members and encourage the development of personal and professional characteristics to guarantee successful performance of the military profession. One of the fundamental elements enabling the fulfilment of the SAF's mission is quality education and training (ET). The providers of education and training are committed to attaining the highest possible standards of competence as well as to respecting the values which

regulate interpersonal relations of ET participants. The first requirement lies in the didactic principles and the current ET concept, while the second one includes the rules of conduct for the providers of this process. ET providers have to master or, better, internalise them and act in accordance with them. The Code of Military Ethics and Code of Conduct for Public Servants which direct the conduct and behaviour of SAF employees should therefore be followed by the preparation and adoption of specific regulations or code supported by documents on human rights and general rules on professional ethics for the domain of military education and training, which is one of the most important features of providing quality preparation of enlisted persons.

Key words *Values, principles, providers of education and training, professional ethics.*

Uvod Kodeksi vedenja so oblikovani na področjih, na katerih delo zahteva posebej izurjene profesionalce, ki so zavezani k določenemu načinu ravnanja ter upoštevanju moralnih in etičnih norm¹. Mednje spadajo zdravniki, novinarji, odvetniki, pedagoški in socialni delavci, vojaki ter še nekateri drugi. V kodeksu so zapisani vrednote, ki jih uresničujejo pripadniki določenega poklica, načela, ki usmerjajo ravnanje, medsebojne odnose in odnose z osebami, ki jih obravnavajo (stranke, pacienti, podrejeni, učenci ter drugi), in zahteve, ki naj bi jih poleg dobre strokovne usposobljenosti izpolnjeval vsak član določene profesije². Ravnanje in vedenje skladno s pravili kodeksa zagotavljata strokovno korektno opravljanje poklica, spodbujata razvoj pričakovanih osebnostnih in strokovnih lastnosti profesionalcev, zagotavljata korektno medsebojne odnose in kakovostno izpolnjevanje poslanstva v določenem poklicu.

Vsebine kodeksov se med poklici razlikujejo, vendar največji del pravil izhaja iz etičnih načel in moralnih norm določenega okolja ter mednarodno veljavnih konvencij (o človekovih pravicah na primer), del pravil vsakega kodeksa pa temelji na tradiciji posameznega poklica. Pripadniki določenega poklica kodeks zavestno sprejmejo in podpišejo, da bodo svoje delo opravljali skladno z njegovimi zahtevami, kar pomeni, da bodo častno izpolnjevali poslanstvo poklica³. Kodeks vedenja in ravnanja (običajno) ni normativni akt, njegovo izpolnjevanje pa je odvisno od moralnega prepričanja posameznika in izraz profesionalnosti.

1 PRAVILA RAVNANJA V SLOVENSKI VOJSKI

Vedenje in ravnanje pripadnikov Slovenske vojske sicer določa več dokumentov ter normativnih aktov. Kot delavce v državni upravi nas k določenemu načinu

¹ SSKJ opredeljuje etiko kot filozofsko disciplino, ki obravnava merila človekovega hotenja in ravnanja glede na dobro in zlo (je torej stvar osebne odločitve); morala pa vrednoti, usmerja medsebojne odnose in je posledica pojmovanja dobrega in slabega (je torej stvar odnosov in družbenih norm); v nekaterih tekstih je oboje enačeno.

² Izraz profesija namesto poklic se uporablja za visoko specializirane poklice, ki so lahko tudi način življenja.

³ Na tretji svetovni konferenci izobraževalne internacionale julija 2001 je bil sprejet Kodeks izobraževalne internacionale o poklicni etiki.

vedenja zavezuje Kodeks ravnanja javnih uslužbencev, vendar je bilo za pripadnike vojske nujno sprejeti poseben dokument, ki upošteva posebnosti vojaškega poklica. V Slovenski vojski smo Kodeks vojaške etike sprejeli junija 2009.

Kodeks vojaške etike je pripravila posebna skupina pri GŠSV in je uresničitev zahteve Zakona o službi v SV. Smernice in vodila kodeksa zavezujejo pripadnike k ravnanju skladno z etičnimi načeli, upoštevaje posebne vrednote in ravnanja, ki se nekoliko razlikujejo od vrednot, ki jim sledijo v večini drugih poklicev.

Kodeks vojaške etike morajo sprejeti in spoštovati vsi zaposleni v SV, vendar bi ostal le na papirju, če ga ne bi vključili v vsebine izobraževanja in usposabljanja na vseh ravneh, če ne bi postal vodilo vsem, ki izobražujejo in urijo bodoče vojake. Ta naloga zadeva posebno področje delovanja v Slovenski vojski, in sicer izobraževanje in usposabljanje.

V SV se poklicni vojaki oblikujejo med izobraževanjem in usposabljanjem v več organizacijskih oblikah.⁴ Najbolj so za kakovostno pripravljenost vojske odgovorni poveljniki oziroma vodje vojaškega usposabljanja. Uspešnost izobraževanja in usposabljanja ter posledično delovanja posameznikov in enot v miru ter vojni je odvisna od tega, kako znajo izvajalci usposabljanja motivirati vojake za učenje in urjenje, kakšne metode uporabljajo za posredovanje znanja in veščin ter kakšna je njihova osebna in strokovna avtoriteta. Način ravnanja, osebna prepričanja in visoka strokovna raven izvajalcev izobraževanja in usposabljanja so zato ključni elementi, od katerih je odvisna dobra pripravljenost vojakov, gre torej tako za strokovne kot etične odlike.

Pravila vedenja in etičnega ravnanja, ki so zapisana v obeh že sprejetih kodeksih, in sicer Kodeksu etičnega ravnanja za javne uslužbence ter Kodeksu vojaške etike, je treba dopolniti z usmeritvami, ki opredeljujejo pomembno vlogo častnikov in podčastnikov v naši vojski: vlogo predavateljev in inštruktorjev v najširšem pomenu, torej vlogo učiteljev.

V tem prispevku avtorica predstavlja svoje prepričanje, da je treba skladno s smernicami splošne deklaracije o človekovih pravicah (Splošna deklaracija o človekovih pravicah; 1948, člen 26 in 27) in skladno z moralnimi načeli oblikovati posebna pravila (kodeks ravnanja izvajalcev IU) in vanje zapisati tiste vrednote, načela in načine ravnanja izvajalcev izobraževanja in usposabljanja, ki oblikujejo dobre zgleds vedenja udeležencev v procesu izobraževanja in usposabljanja slovenskih vojakov in predstavljajo sodoben koncept (Jank, Meyer, 2006)⁵ prenosa znanja in veščin. Vsebino kodeksa bo mogoče ozavestiti pri vseh, ki naj bi se po njem ravnali.

⁴ *Vojaške šole in centri za usposabljanje; v obeh oblikah se izvajajo programi za posamezne kategorije pripadnikov ali programi za opravljanje določenih nalog.*

⁵ *»Koncepti pouka so usmeritve didaktičnega in metodičnega ravnanja /.../ opredeljujejo temeljna načela učnega dela, oblikujejo zgleds vedenja /.../« udeležencev IU.*

Avtorica opozarja tudi na zahteve za tako oblikovano okolje, ki bo zagotavljalo kakovostne rezultate izobraževanja in usposabljanja in v katerem bosta oba udeleženca, učitelj in učenec, v razvoju napredovala. Zagovarja stališče, da bi poznavanje in zavestna opredelitev za tovrstne vrednote in pravila morala postati del zahtev za zasedbo delovnega mesta za vsakogar, ki opravlja delo izvajalca izobraževanja in usposabljanja v Slovenski vojski.

2 VSEBINSKA IZHODIŠČA KODEKSA ZA IZVAJALCE IZOBRAŽEVANJA IN USPOSABLJANJA V SLOVENSKI VOJSKI

2.1 Vrednostni sistem izobraževanja in usposabljanja v Slovenski vojski

V Slovenski vojski moramo na področju izobraževanja in usposabljanja gojencev šol ter udeležencev različnih vojaškostrokovnih programov (programi za poklicne vojake, podčastnike, častnike, vojaške uslužbence in vojake prostovoljce) uveljavljati poseben sistem vrednot, ki temelji na:

- prizadevanju za doseganje in vzdrževanje visokih standardov usposobljenosti;
- odlični strokovni usposobljenost izvajalcev (obvladovanje vsebin, poznavanje vojaške didaktike);
- doslednosti in disciplini kot pogojema za zahtevno urjenje;
- posebnem odnosu do udeležencev, ki poudarja njihovo individualnost in jih spodbuja k doseganju najboljših rezultatov;
- poštenih in spoštljivih medsebojnih odnosih med udeleženci izobraževanja in usposabljanja ter med njihovimi učitelji, in sicer predavatelji, inštruktorji in poveljniki.

Sistem vrednot je treba spoštovati ter uresničevati z vsako generacijo udeležencev izobraževanja in usposabljanja, predstavlja pa strokovni ter osebni izziv za vsakega izvajalca; prav od njih se pričakuje njegovo dosledno spoštovanje in izvajanje.

2.2 Sistem vrednot

Zgled izvajalca

Izvajalec mora biti zgled, udeležence mora motivirati, spodbujati, navduševati ter si prizadevati, da so med izobraževanjem in usposabljanjem izkoriščeni potenciali vsakega udeleženca. Tudi tisti, ki ne bodo uspešni, morajo z izobraževanja in usposabljanja oditi z občutkom, da so pridobili koristno znanje ter izkušnje.

Med osebnostnimi lastnostmi izvajalcev izobraževanja in usposabljanja cenimo strokovnost, moč, obzirnost ter humanost, zavračamo in obsojamo pa grobost, brezčutnost, pristranskost ter nizkotnost. V izobraževanju in usposabljanju uporabljamo pozitivno motivacijo ter si posebej prizadevamo, da bi usposabljanje uspešno opravili tudi tisti, ki so manj sposobni. Proces je uspešen, če so udeleženci strokovno dobro usposobljeni, samodisciplinirani in iniciativni ter hkrati sprejemajo pravila in zahteve vojaške hierarhije v miru ter kriznih razmerah.

Izvajalec se mora vedno predstavljati kot tista oseba, ki bo svoje gojence, kandidate oziroma vojake po končanem izobraževanju ali usposabljanju vodila v vojaške operacije ali druge zahtevne okoliščine delovanja.

Oblikovanje trdnega kolektiva

V Slovenski vojski smo prepričani, da so temelj uspešne vojske trdni, dobro povezani vojaški kolektivi, zato si izvajalci prizadevajo, da bi udeleženci izobraževanja in usposabljanja spoznali, da je skupina uspešnejša od posameznika ter da je ustvarjanje uspešnih kolektivov nujno. Mladim, ki odraščajo v svetu, ki poudarja individualizem in spodbuja pretirano medsebojno tekmovalnost, so taka povezovanja in vrednote tuji. Naloga izvajalcev izobraževanja in usposabljanja je tudi v tem, da jim pomagajo razumeti, da s skupnim delom ter prizadevanjem za uspešnost vojaškega kolektiva ne bodo izgubili svoje neodvisnosti in svobode. Naučiti jih morajo ceniti sodelovanje, skupinsko delo in medsebojno pomoč. Naučiti se morajo prevzemati odgovornost za svoj uspeh in uspeh skupine ter spoznati, da bodo poraženi, če ostanejo sami in osamljeni.

Izvajalci izobraževanja in usposabljanja morajo udeležencem omogočiti, da spoznajo, zakaj je spoštovanje ukazov in povelj v vojski pomembno, vendar pri tem ne smejo zatreti njihove samoiniciativnosti. Naučiti jih morajo, da bodo svoje zamisli in individualna prizadevanja usmerili v aktivnosti, ki bodo pripomogle k uspehu vojaškega kolektiva, ki mu pripadajo.

Uspešen udeleženeec

Poseben izziv za izvajalce izobraževanja in usposabljanja je, kako doseči ustrezen odnos do udeležencev, posebno tistih, ki so šibkejši, vendar bi s primerno spodbudo lahko razvili njihove potenciale, ter tistih, za katere odkrijejo, da ne bodo sposobni izpolniti zahtev in standardov. To je še posebno težko pri mladih vojaki. Stopnja njihove osebne zrelosti je zelo različna, predvsem pa ne poznajo vseh zahtev, ki jih bodo morali izpolniti v vojski. Izvajalci izobraževanja in usposabljanja si morajo prizadevati, da bi izgubili čim manj bodočih pripadnikov Slovenske vojske, vendar pa morajo uveljavljati nepristranski, dosleden ter pošten odnos, kadar ocenjujejo sposobnosti in pripravljenost udeležencev. Temelj izobraževanja in usposabljanja v Slovenski vojski je oblikovanje uspešnih kolektivov, zato si morajo prizadevati tudi, da uspešnosti kolektiva ne bi zmanjšali s tem, da bi zavrnilo manj sposobnega posameznika; presoditi morajo, kdaj in kako je posameznika mogoče usposobiti za enakovrednega člana takega kolektiva in ali mu kolektiv lahko pri tem pomaga.

Spoštovanje osebne integritete udeleženca

Izvajalec izobraževanja in usposabljanja se mora vedno zavedati, da udeležence pripravlja za opravljanje nalog v najtežjih razmerah, pravzaprav za boj, ki lahko pomeni boj za življenje. Nikoli si ne sme dovoliti, da bi udeleženca fizično kaznoval. Nikoli ne sme moči avtoritete uveljavljati tako, da bi izkoristil prednost svojega

nadrejenega položaja. Nikoli ne sme izgubiti sočutja do šibkejših in manj sposobnih od sebe. Poštena strogost in nepristranskost odlikujeta dobrega inštruktorja, ki zna opozarjati na napake, ne da bi udeleženca žalil.

Spoštovanje slovenske vojaške tradicije

Udeležence izobraževanja in usposabljanja je treba seznaniti s slovensko vojaško tradicijo in jih motivirati za ohranjanje nacionalnega vojaškega zgodovinskega spomina. Med izobraževanjem in usposabljanjem morajo udeleženci usvojiti vojaške vrednote, ki izhajajo iz domoljubja, jih spoštovati, negovati in razvijati. Predstaviti jim je treba pozitivne dosežke in prizadevanja Slovenske vojske, ki prispevajo k ureditvi razmer na svetovnih kriznih območjih, ter delovanje, ki zagotavlja varovanje življenj in materialnih dobrin slovenskih državljanov.

3 IZVAJANJE IZOBRAŽEVANJA IN USPOSABLJANJA

V SV sta izobraževanje in usposabljanje zaupani izvajalcem, ki so na formacijskih mestih učiteljev. V procesu, če je treba, sodelujejo tudi častniki, podčastniki in zunanji sodelavci, ki morajo izpolnjevati minimalne pogoje za opravljanje teh nalog. Izobraževanje in usposabljanje potekata na podlagi usmeritev, izhodišč, pravil, navodil in direktiv, ki predpisujejo načrtovanje, organiziranje ter izvedbo procesa, seznamov bistvenih nalog (METL) in izobraževalnih programov, ki določajo vsebino, ter standardov, ki jih moramo doseči. Zapisana določila in zahteve, in sicer naloge ter ukazi, so podlaga za pripravo izvedbenih načrtov, ki so odvisni od izvajalcev izobraževanja in usposabljanja, saj so tisti, ki bodo zapisani načrt uresničili ter ga spremenili v zanimivo, strokovno, spodbudno in uspešno usposabljanje.

Izvajalci IU se med pripravami usposobijo za uresničevanje določenih konceptov pouka. Spoznajo se ne le s teorijo didaktike (vojaška didaktika), temveč tudi z »otipljivo didaktiko« (Jank, Meyer, 2006), ki pomeni oblikovanje zglada vedenja udeležencev med IU in predstavlja določen koncept izobraževalnega dela oziroma pouka.

3.1 Načela, ki usmerjajo delo izvajalcev IU v Slovenski vojski oziroma načela v Kodeksu

Didaktična načela (principi) uravnavajo in usmerjajo proces IU (Kramar, 1997), etična in moralna načela pa izvajalce vodijo pri odločanju (Tavčar, 1994)⁶.

Načelo zglada

Odnos med izvajalcem ter udeležencem izobraževanja in usposabljanja mora temeljiti na medsebojnem spoštovanju. Dobri poveljniki in visoke zahteve pri kadrovanju so zelo pomembni za oblikovanje takšnih odnosov. Udeleženci vseh generacij,

⁶ Pri moralnem odločanju nas vodijo načela, in sicer pravičnost do vseh, enakost vseh, korist, večja od škode, sprejemljivost za vse in trajnost dobre odločitve.

posebno mladi, cenijo znanje in sposobnosti, ki jih kaže izvajalec izobraževanja, zato morajo ti ustvarjalno sodelovati v vsaki obliki izobraževanja in urjenja, spodbujati udeleženca z navdušenjem, predanostjo in zgledom. »Sledi mi ali posnemaj me!« je uspešnejši način kot »Izvedi!«

Načelo smiselnosti

Izvajalec izobraževanja in usposabljanja mora usposabljanje narediti smiselno. Namen in cilji morajo biti določeni ter jasni. Kar udeleženec izobraževanja sprejme za pomembno in smiselno, kar začuti kot znanje, ki zadovoljuje njegove potrebe po preživetju ter napredku, ga bo motiviralo za aktivno sodelovanje in prizadevanje za uspeh. Usposabljanje mora biti sproti vrednoteno, da udeleženci dobivajo povratne informacije, in potekati tako, da zagotavlja racionalno porabo moči ter sredstev.

Načelo varnosti in občutljivosti

Izobraževanje in usposabljanje, posebno gojencev šol, kandidatov za poklicne vojake in vojakov na prostovoljnem služenju vojaškega roka, morata potekati po didaktičnih načelih, ki opredeljujejo postopnost, biti morata varni, zahteve pa postavljene z občutkom za pravo mero; varno usposabljanje ne pomeni, da smo čezmerno previdni, da ne dopuščamo nikakršnega tveganja ali drznosti in dopuščamo, da je usposabljanje dolgočasno in za mlade nezanimivo. Izvajalec mora biti občutljiv na znake, ki pomenijo, da udeleženci čezmerno izčrpavajo svoje moči, ne sme jih priganjati bolj, kot so se ti sposobni angažirati, obenem pa jim mora dovoliti, da se učijo tudi na svojih napakah.

Načelo zahtevnosti

Vojaško izobraževanje in usposabljanje (VIU) morata za mlade ljudi predstavljati izziv. Stopnjevanje zahtevnosti pri intelektualnih in telesnih naporih ter zaupanje v njihove sposobnosti motivirata udeležence za učenje in urjenje. Udeleženci ne potrebujejo pokroviteljskega odnosa, ki zmanjšuje interes za delo in jih naredi pasivne, temveč usmeritve ter pomoč, da prebrodijo krizo, če se nalogi ne čutijo kos. Vsako izobraževanje in usposabljanje morata upoštevati zrelost, izkušnost ter predhodno znanje udeleženca.

Načelo tekmovalnosti

Izvajalec usposabljanja mora spodbujati zdravo tekmovalnost, še posebno pri gojencih častniške in podčastniške šole v osnovni fazi VIU, temeljni fazi usposabljanja poklicnih vojakov ter na prostovoljnem služenju vojaškega roka. Tekmovanje med posamezniki ali kolektivi na intelektualnem ali fizičnem področju je dobra motivacija za premagovanje naporov, močno voljo, pripravljenost in željo zmagovati.

Načelo humornosti

Humor je močno sredstvo, s katerim lahko zagotovimo večjo uspešnost usposabljanja. Izvajalec si mora prizadevati, da v izobraževanje in usposabljanje vnaša

elemente igre ter humorja. Udeleženci si bodo snov ali postopek laže zapomnili, med njimi in izvajalcem pa se bo spletla vez zaupanja. Sposobnost, vnesti v pravem trenutku v izobraževanje in usposabljanje šalo, smeh ter duhovite pripombe, ki niso naravnane proti osebnim pomanjkljivostim posameznega udeleženca, lahko pomeni razliko med uspešnim in neuspešnim izvajalcem izobraževanja.

Načelo osebne in strokovne odgovornosti

Izvajalec mora izobraževanje in usposabljanje odgovorno načrtovati ter izvajati. Zahtevne naloge, ki jih ima vsak izvajalec v izobraževanju in usposabljanju, zahtevajo popolno predanost svojemu delu in odgovornost za kakovost ter napredovanje udeležencev. Upoštevanje zmožnosti vsakega udeleženca v procesu izobraževanja in usposabljanja terja, da postavljamo predenj zahteve, ki jih bo sposoben izpolniti, pri čemer se moramo zavedati strokovne odgovornosti za rezultate dela. Odgovoren izvajalec je pripravljen pomagati tistim udeležencem, ki imajo težave, in jim nameniti tudi del svojega prostega časa.

Izvajalci izobraževanja in usposabljanja so odgovorni tudi za dobro počutje svojih varovancev, še posebno mladih, ki so morda prvič od doma. Posebno na začetku življenja in dela v vojski je pomembno, da skrbijo za njihovo moralno ter duševno počutje. Da bi bili uspešni, morajo vzpostaviti odnos medsebojnega zaupanja in razumevanja. Če bodo udeleženci svojega učitelja, inštruktorja ali poveljnika sprejeli kot človeka, za katerega so prepričani, da jim bo zagotovil podporo in pomoč v vsakem položaju, bo to bistveno vplivalo tudi na njihovo uspešnost v usposabljanju.

Načelo enakosti⁷

Vsi udeleženci usposabljanja ne glede na spol, raso, versko ali etnično pripadnost, spolno ali svetovnonazorsko usmerjenost morajo biti med izobraževanjem in usposabljanjem obravnavani pošteno ter enakovredno. Kakršna koli diskriminacija, nadlegovanje, zastraševanje ali poniževanje ni dopustno v nobenem delu izobraževanja in usposabljanja v Slovenski vojski. Udeleženci si morajo oblikovati prepričanje, da je njihov status v kolektivu ter pri izvajalcu izobraževanja in usposabljanja odvisen od njihovih prizadevanj ter pripravljenosti prispevati k lastnemu napredku in uspehu kolektiva, ki mu pripadajo. Izvajalec izobraževanja se mora izogibati favoriziranju ali zapostavljanju posameznikov, preprečevati mora razvrščanje znotraj kolektiva na podlagi spolne, rasne, verske ali druge pripadnosti.

Načelo spoštovanja in samospoštovanja

Med izvajalcem ter udeležencem izobraževanja in usposabljanja mora vladati odnos, ki temelji na medsebojnem spoštovanju. Tak odnos lahko ustvari le dober izvajalec, ki si s konstruktivno kritiko in pozitivnimi spodbudami nenehno prizadeva, da si udeleženec usposabljanja razvija samospoštovanje. Ničesar ni mogoče doseči s fizičnim poniževanjem, uporabo sile, zmerjanjem ali žaljenjem, ki prizadenejo osebna čustva

⁷ Načelo enakosti pomeni tudi eno temeljnih ustavnih norm v RS. Pomeni pravico posameznika do zagotovitve enakosti tako pri postavljanju kot tudi pri uporabi prava (enakost v zakonu in enakost pred zakonom).

in prepričanja udeleženca. Samospoštovanje in spoštljivi medsebojni odnosi med izvajalcem, udeleženci ter člani skupine so pomemben element uspešnosti vojaškega kolektiva. Izvajalec izobraževanja in usposabljanja z zgledom ter zahtevami po spoštovanju posameznika prispeva k oblikovanju takega kolektiva.

Načelo discipline

Proces izobraževanja in usposabljanja temelji na disciplini ter razvijanju samodiscipline. Vsak dober izvajalec mora znati udeležencem z zgledom in primeri pokazati pomen vojaške discipline ter jo od njih tudi zahtevati. Dobro mora poznati vse splošne in posebne predpise, ki določajo pravila vedenja za vojaške osebe. Poznati mora tudi disciplinske ukrepe. Zavedati se mora, da se vsako nepooblaščenno disciplinsko ukrepanje šteje za zlonamerno nagajanje in trpinčenje ali izkoriščanje avtoritete in moči. Vsak disciplinski postopek ali ukrep mora biti premišljen, dokumentiran in na voljo nadzornim organom.

Načelo vzdrževanja ustreznih medosebnih odnosov

Odnosi med izvajalci ter udeleženci med izobraževanjem in usposabljanjem so neizogibno tesni. Profesionalno spoštovanje in občudovanje, ki naj bi ga udeleženci čutili do svojih učiteljev ter inštruktorjev, včasih preraste v odnos oboževanja in poveličevanja, ki lahko presega razumne meje. Izvajalec mora biti sposoben prepoznati tak odnos. Ne sme si dovoliti, da bi izkoristil svojo avtoriteto za to, da bi izrabljaj takega udeleženca, ali dopustiti, da bi udeleženec imel zato kakršno koli prednost. Profesionalni odnos, ki ga mora gojiti, izvajalcu ne dovoljuje tesnejših osebnih stikov z udeleženci, dajanja posebnih prednosti in spregledovanja disciplinskih prestopkov pri posamezniku, ki mu je naklonjen. Vsako odstopanje od profesionalne vloge ali neprimerno popuščanje osebnim nagnjenjem lahko privede do rušenja odnosov v kolektivu in do občutka ogroženosti nekaterih članov. Posledica so tudi obtožbe o izkoriščanju ali spolnem nadlegovanju posameznika.

Načelo sprostivte

Udeleženci izobraževanja in usposabljanja potrebujejo premore, torej čas, da si oddahnejo, se okrepijo in sprostijo. Ta čas mora biti skrbno načrtovan in je del procesa ter tudi vsake oblike izobraževanja in usposabljanja. Načrtovan je v sorazmerju z obremenitvami. Čas za prehranjevanje in počitek ter prosti čas so obvezni, razen kadar usposabljanje tega ne dopušča, na primer med vajami. Dober izvajalec si bo prizadeval, da se bodo njegovi varovanci različno sproščali in rekreirali, saj take dejavnosti bistveno pomagajo pri oblikovanju kolektivov ter razvoju trdnih in celovitih osebnosti.

Tudi izvajalci izobraževanja in usposabljanja potrebujejo čas za svojo sprostitev ter oddih. Imeti morajo priložnost, da po določenem času odidejo na drugo dolžnost. Zahtevno delo z različnimi udeleženci izobraževanja in usposabljanja, ki ni prekinjeno z ustreznimi izpopolnjevanji za osebno in strokovno rast, s sprostilnimi oddihi ali začasnimi drugimi dolžnostmi, lahko povzroči občutek naveličanosti ter izgubo smisla in koristnosti svojega dela.

Načelo dopolnjevana pridobljenega znanja in napredovanja

Če je mlad vojak ali gojenec šole uspešno končal osnovno usposabljanje, prepričan v svoje psihofizične sposobnosti in znanje, so k temu bistveno prispevali mnogi inštruktorji ter učitelji. Povezava med osnovnima ter nadaljevalnima izobraževanjem in usposabljanjem je zelo pomembna. Da bi zagotovili uspešen prehod v višjo obliko izobraževanja in usposabljanja, moramo poskrbeti, da bodo izvajalci soudeleženi pri vrednotenju znanja v nižjih oblikah izobraževanja in usposabljanja, udeleženci pa seznanjeni z nadaljnjim programom, krajem, kamor odhajajo, ter bodočimi učitelji, inštruktorji in poveljniki. Pri preverjanju usposobljenosti si moramo prizadevati, da bi izgubili čim manj udeležencev, vendar ne na škodo standardov, ki zagotavljajo pripravljenost Slovenske vojske.

Ničesar ne more uspešnosti izobraževanja in usposabljanja ovirati bolj kot zavedanje, da si z udeležbo v izobraževanju in usposabljanju »zapravljaj čas« oziroma pridobil malo ali nič. Posebno pri udeležencih višjih vojaških izobraževalnih programov in zahtevnih oblik usposabljanja, ki prihajajo z različnih položajev in delovnih dolžnosti, morajo izvajalci skrbno proučiti njihova prejšnja izobraževanja in usposabljanja ter izkušnje in prilagoditi ter dopolniti programe.

Dopolnilna ter dodatna izobraževanja in usposabljanja zahtevajo od izvajalcev, da program pripravljajo na že pridobljenih znanju ter izkušnjah udeležencev. Posebno pomembno je zavedanje, da se v nadaljevalna izobraževanja in usposabljanja vključujejo vojaki ter starešine, ki lahko izvajalcem veliko ponudijo. Imajo svoje poglede na to, kaj ali kako bo določene naloge mogoče uspešno opravljati v okoljih, od koder prihajajo. Ti pogledi temeljijo na praktičnih izkušnjah pri delu v enotah, nekateri pa izhajajo celo iz zahtevnih vojaških operacij, zato je za izvajalca poznavanje izkušenj in predhodnega znanja udeležencev tako pomembno. Izvajalci morajo torej upoštevati navedene okoliščine in tudi dejstvo, da sta izobraževanje in usposabljanje običajno del zelo napornega osebne urnika posameznika.

Načelo poenotene vrednotenja

Spremljanje, preverjanje, nadzor in ocenjevanje tistih, ki načrtujejo, organizirajo ter izvajajo izobraževanje in usposabljanje ter vrednotenje uspešnosti udeležencev, so med seboj povezani v nenehen proces, ki je skrbno nadzorovan in dokumentiran.

4 NEKATERE DOMNEVE ZA IZVAJANJE PRAVIL VIU OZIROMA KODEKSA IZVAJALCEV VIU

Izobraževanju in usposabljanju smo v zadnjih letih v Slovenski vojski namenjali veliko pozornosti. Predvsem smo se ukvarjali z organizacijo, dokumenti, ki urejajo to področje, in programi, premalo pa smo se posvečali izbiri ter pripravi dobrih izvajalcev tega procesa. Pomemben dosežek na poti h kakovostnemu IU je sodelovanje z ustanovami javnega izobraževanja (FF Maribor), s pomočjo katerih pripadniki SV, ki so zaposleni kot učitelji v Poveljstvu za doktrino, razvoj, izobraževanje in

usposabljanje (PDRIU), pridobijo pedagoško-andragoško znanje v okviru programa, ki ga je predpisalo Ministrstvo za šolstvo in šport.

Za uspeh udeležencev v izobraževanju in usposabljanju v Slovenski vojski so predvsem odgovorni izvajalci, torej tisti, ki so bili ter še bodo izbrani, da opravljajo vlogo učiteljev, inštruktorjev in poveljnikov. Kakovostno izobraževanje in usposabljanje izvajalcev je zato najpomembnejša naložba, izbira dobrih strokovnjakov pa bistvena za uresničitev ciljev, ki smo si jih postavili pri doseganju standardov usposobljenosti.

V Slovenski vojski si prizadevamo, da bi vsi udeleženci vojaških izobraževanj in usposabljanj dosegali najvišje standarde, vendar nam bo to uspelo le, če bodo za izvajalce skrbno izbrani tisti civilisti in vojaki, ki bodo sposobni kakovostno opraviti naloge učiteljev, inštruktorjev ali poveljnikov v izobraževanju in usposabljanju. Da bi k temu delu pritegnili posameznike, ki imajo pričakovane osebnostne odlike in strokovno znanje, moramo v Slovenski vojski jasno opredeliti njihovo mesto – kot potrebno, posebej vrednoteno in nagrajeno, ki zvišuje možnosti za napredovanje v karieri.

Izbira izvajalcev izobraževanja in usposabljanja⁸ v Slovenski vojski bi morala temeljiti na naslednjih merilih:

- osebnostne lastnosti, ki so primerne za delo z mladimi in drugimi udeleženci;
- zahtevano strokovno znanje in pripravljenost za nenehno izpopolnjevanje;
- poznavanje koncepta (didaktičnih načel, metod) procesa izobraževanja in usposabljanja v Slovenski vojski;
- sprejemanje vrednostnega sistema in pravil, ki veljajo na področju izobraževanja in usposabljanja v Slovenski vojski;
- sprejemanje pristojnosti in odgovornosti za izvajanje disciplinskih ukrepov;
- uspešno končano usposabljanje (tečaj, seminar) za konkretno dolžnost izvajalca izobraževanja in usposabljanja na eni izmed izobraževalnih ustanov.

Vsak udeleženec vojaškega izobraževanja in usposabljanja v Slovenski vojski mora čutiti, da so njegovi učitelji, inštruktorji ter poveljniki tam zato, ker so mu pripravljene ponuditi vso pomoč in ga spodbujati, da bi dosegel zahtevane standarde, ne pa zato, da bi predenj postavljali ovire in čakali, kdaj mu bo spodletelo. Če je le mogoče, jim moramo omogočiti, da se bodo lahko izobraževali in usposabljali za dolžnost, ki so ji jo izbrali, ter napredovali na svoji karierni poti s čim manj težavami.

Vsi, ki so izbrani, da se bodo udeležili določene oblike vojaškega izobraževanja in usposabljanja, morajo imeti tudi možnost, da ga uspešno končajo. Za vstop v temeljne ter osnovne oblike vojaškega izobraževanja in usposabljanja v nadaljevalne programe oziroma zahtevnejše oblike usposabljanja je treba predpisati standarde oziroma mora kandidat opraviti izbirni program. Vsakemu kandidatu morajo biti

⁸ Predvsem izvajalcev izobraževanja in usposabljanja na vojaških šolah ter programih (dopolnilno vojaško usposabljanje) in v učnih enotah, ki izvajajo temeljno ter osnovno vojaško usposabljanje.

dostopni zahteve in merila za vstop, programi, s katerimi se lahko samostojno ali organizirano pripravi na izbor oziroma preizkus, izobraževanje na daljavo ipd.

Če je delež tistih, ki izobraževalnega programa ali usposabljanja ne končajo uspešno, večji od 15 odstotkov, to kaže, da imamo mogoče pomanjkljive izbirne standarde ali da je bila pomanjkljiva izvedba. Razloge je treba odkriti in izvesti vse ukrepe za odpravo pomanjkljivosti.

Prizadevati si moramo, da bi čim več vojaških izobraževalnih programov in usposabljanj po vsebini ter strokovni izvedbi ustrezalo zahtevam, ki so v Republiki Sloveniji predpisane kot javno priznane poklicne kvalifikacije (SPOR 2009).

Vsak vojaški izobraževalni program ali program usposabljanja mora po svoji vsebini in izvedbi ponuditi ter omogočiti vstop vsem, ki jih zanima in izpolnjujejo zahtevane psihofizične pogoje. Odprt je torej vsem, ne glede na spol, raso in versko, svetovno-nazorsko ali drugo prepričanje.

Sklep Proces izobraževanja in usposabljanja je ključnega pomena za kakovostno vojsko kot celoto ter uspešnost vsakega posameznika v njej. Vsi, ki so odgovorni za pripravo programov ter organizacijo procesa izobraževanja in usposabljanja, bi si morali prizadevati, da bo ta zasnovan po sodobnih konceptih, torej na načelih sodobne didaktike, da ga bodo izvajali strokovno dobro usposobljeni učitelji in inštruktorji z visokimi etičnimi načeli. Le tak pedagoški kader lahko prinese vojski ugled in pozitivno oceno javnosti.

Zakaj torej kodeksoma, ki urejata odnose in opredeljujeta vrednote v Slovenski vojski, dodati še pravila vedenja in ravnanja oziroma kodeks izvajalcev izobraževanja?

Razlogi so vsaj trije:

- za opravljanje nalog v zahtevnih poklicih, v katerih so profesionalci vsak dan v stiku z ljudmi, ki so tako ali drugače v podrejenem položaju (vojaki, slušatelji, kandidati), ni dovolj le strokovno znanje, temveč so bistvenega pomena etičnost izvajalca, načini medsebojne komunikacije, metode posredovanja znanja in veščin, medsebojno spoštovanje, uveljavljanje pozitivne avtoritete ter zaupanje;
- splošne usmeritve v kodeksu etičnega ravnanja ne obsegajo izobraževalne vloge častnikov in podčastnikov, ki jim je dodeljena v vsakodnevnem stiku s podrejenimi ali jo opravljajo kot posebno vlogo v formaciji (mesto učitelja, inštruktorja);
- v izobraževanju in usposabljanju občasno sodelujejo predavatelji ter zunanji inštruktorji (na primer poveljniki učnih skupin v specialističnih usposabljanjih), ki bi jih taka pravila zavezala k strokovnemu in etičnemu ravnanju.

V Slovenski vojski kot izvajalci izobraževanja in usposabljanja sodelujejo različni strokovnjaki. Izbrani bi morali biti med najboljšimi predavatelji, učitelji in inštruktorji praktičnih veščin, morali pa bi imeti tudi možnost nenehnega dopolnjevanja

znanja (SPOR 2009). V preteklih letih smo dosegli določen kakovostni standard, kar zadeva pedagoško-andragoško znanje izvajalcev izobraževanja, ko smo uresničili zahtevo po certifikatu o pedagoški usposobljenosti, ki ga mora imeti vsak pripadnik PDRIU, ki predava vojakom v učnih centrih in programih vojaških šol ali jih uri (Korošec, 2010). Zavest, da se vsaka stroka razvija, se mora izražati v zahtevi po nenehnem izpopolnjevanju izvajalcev izobraževanja in usposabljanja, to pa mora biti načrtovano, spremljano in vrednoteno tudi z rezultati, ki jih dosegajo vojaki, ko končajo določeno stopnjo ali vrsto usposabljanja.

Skrbno izbrani, dobro usposobljeni in redno dousposabljeni izvajalci izobraževanja so zagotovilo, da bodo slovenski vojaki strokovno pripravljene za opravljanje vseh zaupanih jim dolžnosti v domovini ter po svetu.

Sistem izobraževanja in usposabljanja se nenehno dopolnjuje, zato ne bi bilo odveč, da bi oboji, tisti, ki proces načrtujejo in usmerjajo, ter izvajalci tega pomembnega elementa kakovostne pripravljenosti vseh pripadnikov za potrebe Slovenske vojske zahteve, načela in vrednote oblikovali tudi v posebna pravila oziroma kodeks vedenja in ravnanja izvajalcev vojaškega izobraževanja in usposabljanja. Ravnanje skladno s pedagoško-andragoško stroko in didaktičnimi načeli, visoka etična merila ter spoštovanje moralnih norm v izobraževanju in usposabljanju bodo prispevali k odličnosti slovenskega vojaškega izobraževanja in usposabljanja.

Literatura

1. Jank, W., Meyer, H., 2006. *Didaktični modeli*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, str. 244.
2. *Kodeks izobraževalne internacionale o poklicni etiki*, 2001: http://www.pfmb.unimb.si/files/stud_gradivo_oddelek/8990_Kodeks_izobra%C5%BEevalne_internacionale_o_poklicni_etiki.pdf, 19. 2. 2011.
3. *Kodeks vojaške etike*, 2009. *MORS*: http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r08/predpis_DRUG3248.html, 22. 2. 2011.
4. Korošec, Z., 2010. *Didaktika v vojaškem šolstvu*. Maribor: Modri, *Glasilno PDRIU*, str. 8–10.
5. Kramar, M., 1996: *Vojaška didaktika*. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo, Uprava za razvoj, str. 26.
6. *Slovar Slovenskega knjižnega jezika*: <http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html>, 22. 2. 2011.
7. *Splošna deklaracija o človekovih pravicah*, 1948. *Generalna skupščina Združenih narodov*: <http://www.varuh-rs.si>, 22. 2. 2011.
8. *Strateški pregled obrambnega resorja*, 2009: *Analiza aktualnega stanja na področju vojaškega izobraževanja in usposabljanja v SV*. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo, str. 17: <http://www.mo.gov.si/fileadmin/mo.gov.si/pageuploads/pdf/ministrstvo/SPOR2009.pdf>, 22. 2. 2011.
9. Tavčar, M., 1994. *Obravnavanje etike v visokošolskih programih za izobraževanje managerjev*: <http://www2.fm-kp.si/zalozba/ISBN/961-6268-64-3/035-048.pdf>, 21. 2. 2011.